УДК 351

О. М. Колодій,
магістр Національної академії державного управління при Президентові України,
аспірант Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

ПРОЦЕС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

O. Kolodii,
magister National Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
graduate student of the Ukrainian State Employment Service Training Institute

THE PROCESS OF DECENTRALIZATION: GERMAN EXPERIENCE IN UKRAINIAN REALITIES

У статті досліджено історію проведення децентралізації в Федеративній Республіці Німеччина. З метою виявлення проблемних аспектів при проведенні децентралізації влади, визначено її специфіку здійснення. На основі зарубіжного досвіду узагальнено позитивні та негативні сторони здійснення децентралізації, а також проаналізовано шляхи адміністрування впровадження реформи з державної децентралізації в Україні.

Автор стверджує, що на сьогоднішній день децентралізація необхідна для формування ефективної влади, інакше неможливо реалізувати потужність та людський потенціал України для досягнення належного рівня якості життя її громадян, але децентралізація влади має бути спрямована на розв'язання політико-правових проблем місцевого самоврядування за рахунок розширення повноважень та фінансових можливостей територіальних громад, їхніх представницьких органів із перетворенням місцевого самоврядування на фінансово спроможний, ефективний та відповідальний інститут публічної влади.

У межах статті встановлено, що внаслідок децентралізації влади місцеві громади отримали можливість самостійно вирішувати переважну більшість своїх справ та проблем і надавати громадянам, які проживають на території громади, якісні публічні послуги.

The article studies the history of decentralization in the Federal Republic of Germany. In order to analyze problem aspects in the process of decentralization of authority, it was determined by its specific implementation. On the basis of foreign experience, the positive and negative sides have generalized the implementation of decentralization, as well as the ways of implementing the decentralization reform in Ukraine.

The author argues that decentralization is necessary for the formation of effective power today, otherwise it is impossible to realize the capacity and human potential of Ukraine to achieve the appropriate level of quality of life of its citizens, but the decentralization of power should be aimed at solving the political and legal problems of local self-government by expanding the powers and financial capacities of territorial communities and their representative bodies to transform local self-government into a financially capable, efficient and responsible institution of public authority.

Within the article it is established that due to the decentralization of power, local communities were able to independently solve the vast majority of their affairs and problems and provide high quality public services to citizens living in the community.

Ключові слова: Федеративна Республіка Німеччина, децентралізація, традиції, місцеве самоврядування, адміністративно-територіальна реформа, територіальна громада.

Key words: The Federal Republic of Germany, decentralization, local government, administrative-territorial reform, territorial community.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Демократичні зміни, що відбуваються в визначено Україні, тісно пов'язані з необхідністю реформування системи органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. Досвід розвитку зарубіжних країн свідчить про те, що оптимізація територіальної організації влади, зміцнення місцевого самоврядування, формування самодостатніх територіальних громад

неможливі без проведення децентралізації влади, зміцнення якої є основою забезпечення високого рівня життя населення, надання якісних послуг на локальному рівні.

Враховуючи, що більшість розвинутих країн світу мають давні традиції проведення децентралізаційних реформ, досвід Німеччини для України є вкрай важливим та актуальним.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням децентралізації у Німеччині займалося значне коло науковців, серед яких варто відмітити роботи: М.О. Баймуратова, В.Д. Бакуменка, В.М. Кампа, В.С. Куйбіди, В.В. Кравченка, М.О. Пухтинського, О.М. Рудіка, С.М. Серьогіна, В.П. Удовиченка, Ю.П. Шарова тощо.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у дослідженні досвіду Федеративної Республіки Німеччини, у реалізації децентралізаційних реформ, визначенні їх переваг та недоліків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У зарубіжних країнах світу використовуються різні моделі взаємодії державної влади і місцевого самоврядування, які створюються з урахуванням особливостей розвитку тієї чи іншої країни.

На думку О.М. Бориславської, децентралізація є доволі складним поняттям, яке можна розкривати через його вплив на: адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Проблематика децентралізації як одного із засобів підвищення ефективності функціонування публічної влади вже впродовж тривалого часу перебуває в полі зору вітчизняних науковців та експертів. Це зумовлено зокрема успішною реалізацією засад децентралізації у практиці більшості держав Європейського Союзу. Децентралізація означає такий спосіб визначення та розмежування завдань і функцій, за якого більшість із них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власним завданням та повноваженням органів нижчого рівня [1, с.115].

Тому залежно від прийнятої в державі моделі встановлюється відповідна нормативно-правова база, забезпечується механізм контролю держави за функціонуванням муніципалітетів, розподілу місцевих функцій. У більшості демократичних країн створені багаторівневі системи державного управління, побудовані на принципі субсидіарності, який вимагає, щоб рішення у державі приймалися на нижньому рівні, а верхні ланки управління втручалися у будь-які дії тільки в тому разі, якщо ці дії будуть ефективнішими за відповідні дії нижніх ланок.

Принцип субсидіарності призначений для того, щоб максимально забезпечити вирішення на низовому рівні тих питань, які передавати нагору немає потреби. Принцип субсидіарності дозволяє здійснювати постійну перевірку діяльності на рівні співтовариства [2, с. 57].

Крім того, за допомогою цього принципу відбувається формування компетенції кожного рівня влади, розподіл між ними повноважень, відповідальності та гарантії їхньої діяльності. Оптимальне співвідношення між державним управлінням і місцевим самоврядуванням у різних країнах відбувається по-різному, виходячи з історичних, національних і географічних особливостей. Однак структура адміністративно-територіального поділу країн континентальної Європи припускає, що місцеве самоврядування є невід'ємною частиною єдиного державного устрою країни, тому, незалежно від форми державного устрою, європейські держави (федеративні, унітарні) все активніше використовують місцеві органи влади в процесі державного управління, застосовуючи принцип субсидіарності, який знайшов відображення в ч. 3 ст. 4 Європейської Хартії Місцевого Самоврядування [3, с. 93].

Відповідно до нього, здійснення державних повноважень повинне покладатися на органи влади, найбільш близькі до громадян, тобто на органи місцевого самоврядування. Вони в межах, установлених законом, мають повну свободу дій для здійснення владних ініціатив з будь-якого питання, що не виключене з їхньої компетенції і не віднесене до компетенції іншого органу влади [4, с. 169].

Б. Калиновський, стверджує, що одним із трьох рівнів існування принципу субсидіарності є "організація інститутів влади (під якою розуміється розподіл владних повноважень у цілому, а не тільки на рівні місцевих органів влади — між рівнями, які наділені юрисдикцією і засобами її реалізації у відповідних сферах своїх повноважень)". Тобто субсидіарність — це " коли ресурси одного суб'єкта недостатні для виконання тих чи інших функцій, досягнення визначених цілей, інший суб'єкт доповнює його ресурси своїми до необхідного і достатнього рівня, або бере на себе виконання його функцій". У той же час він наголошує, що під субсидіарністю "розуміють всю систему функцій і систему повноважень державної влади, які слід розподілити між суб'єктами (органами) таким чином, щоб кожна функція відповідала владному повноваженню суб'єкта і найбільш ефективно реалізовувалася саме цим суб'єктом через характер його повноважень" [5].

Досвід взаємодії державної влади й місцевого самоврядування в Німеччині (ФРН) є прикладом реалізації континентальної системи місцевого самоврядування в країні з федеративним устроєм, де органи місцевого самоврядування мають широку компетентність і значну незалежність від державних органів. Правовий статус органів місцевого самоврядування у Федеративній Республіці Німеччини, порядок їх утворення і функціонування визначаються, насамперед, конституціями та законодавством окремих земель. Основний закон ФРН від 1949 року закріплює, що територіальними одиницями у ФРН є землі, округи та громади. Територія Німеччини поділена на 16 земель. Землі Німеччини поділяються на більше ніж 50 округів. Округи — на райони та міста, які мають статус районів (їх близько 630). Райони поділяються на громади, причому багато міст мають статус громад. У цілому в країні налічується 90% сільських громад і 10 — міських (разом 8 590 громад).

У землях, округах і громадах народ повинен мати представництво, сформоване загальними, прямими, вільними, рівними і таємними виборами. У громадах виборний представницький орган може бути замінений загальними общинними зборами. Громадам має бути надане право вирішувати в межах закону під свою відповідальність усі місцеві справи. Союзи громад також користуються правом самоврядування в межах їх завдань, встановлених законом. Гарантія самоврядування містить також основи власної фінансової відповідальності; до цих основ належать податкові надходження, що забезпечують економічну достатність громад і встановлення ставок податків [6, с. 43].

У Німеччині існує 5 різних органів організації влади на місцях, але фактично в Німеччині функціонує чотири таких моделі: 1) південнонімецька модель (землі — Баварія, Саксонія, Баден-Вюртенберг): самоврядування здійснюється через представницький орган (раду) і бургомістра, які обираються населенням громади. Бургомістр є головою виконавчого комітету та водночас головою цієї ради. Він має досить сильні позиції в системі місцевого самоврядування, оскільки у багатьох випадках без погодження з радою вирішує кадрові питання, володіє суттєвими правами у фінансово-бюджетній сфері;

2) північнонімецька модель (землі — Нижня Саксонія, Північна Рейн-Вестфалія): представницький орган (рада) обирає директора громади, який є главою виконавчої влади і формує свій виконавчий орган;

3) модель рада-бургомістр (землі Рейнланд — Пфальц, Саар, сільські громади землі Шлезвіг-Гольштейн): виборний представницький орган (рада громади чи міська рада)обирає бургомістра, який має досить широку компетенцію, одноосібно вирішуючи багато важливих питань громади;

4) рада-магістратура (земля Гессен, земля-місто Гамбург): виборний представницький орган (рада) обирає голову ради і формує з числа професійних управлінців свій колегіальний виконавчий орган (магістратуру) [5, с. 13].

Визначення конкретної моделі утворення публічної влади у відповідній землі здійснюється виключно населенням, а, отже, саме населення вирішує, який тип публічної влади є найбільш характерним для тієї адміністративно-територіальної одиниці, на якій вони проживають.

В Україні ж населенню області, району, селища чи села не надано право на визначення моделі місцевого самоврядування, оскільки наша держава характеризується єдиною системою місцевої влади, що відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" представлена територіальною громадою; сільською, селищною, міською радою; сільським, селищним, міським головою; виконавчими органами сільської, селищної, міської ради; старостою; районними та обласними радами, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ.

Так, у Німеччині протягом майже 200 років ефективно працює особлива організаційна структура управління регіонального рівня, яка називається "крейси" (у середньому від 150 до 300 тисяч населення) і відповідає українським районам. Рівень областей в Україні відповідає федеральним землям у ФРН (деякі з них за площею не перевищують область, але мають близько 5 мільйонів населення). Оскільки Німеччина є федерацією, побудова організаційної структури регіонального рівня — це завдання окремих федеральних земель. У сфері самоврядування крейс виконує всі публічні завдання, які виходять за межі компетенції громад у складі крейсу та спрямовані на надання послуг населенню крейсу. Типовими завданнями у сфері регіонального самоврядування серед інших є збір і утилізація відходів, охорона здоров'я, громадські автотранспортні перевезення, шкільний транспорт, планування будівництва і технічне обслуговування доріг у межах району, культура і мистецтво, а також промислові поселення регіонального значення. Як державний орган управління окружне управління виконує всі державні завдання в межах району (крейсу).

Ці завдання включають видачу дозволів на будівництво, реєстрацію автомобілів, видачу дозволів на здійснення підприємницької діяльності, діяльності у сфері громадського харчування, нагляд за водоймами і грунтовими водами, видачу закордонних паспортів і посвідчень осіб, а також правовий контроль за діяльністю громад. Таким чином, перевага моделі управління на районному рівні — це чітке визначення меж компетенції у виконанні місцевих і державних справ, коли державні органи не дублюють діяльність органів місцевого самоврядування, а згідно з принципом субсидіарності держава надає законодавчі та адміністративні права найменшій відповідній політико-адміністративній одиниці для вирішення її власних справ. Всі проблеми, які можна вирішити у межах місцевості та, відповідно, регіону, вилучаються із нормативного та адміністративного поля центральних органів державної влади.

Однак водночас принцип субсидіарності допускає втручання вищого рівня управління в діяльність нижчого, якщо дії останнього впливають на інтереси сусідніх територій або співтовариства в цілому. Крім того, таке втручання може бути обумовлене необхідністю збереження рівності умов життя на території всієї держави й дотримання принципу правової або економічної єдності.

Німеччина в земельних положеннях про громади чітко вказує мету державного нагляду — захист муніципалітетів у їхніх правах і гарантії виконання ними їхніх зобов'язань. Захист здійснюється, головним чином, за допомогою консультування, але види державного нагляду розрізняються залежно від конкретного завдання. Державний контроль (нагляд) потрібен тому, що виникає необхідність підтримувати мінімальні стандарти державних послуг на місцевому рівні. На думку Ф.Л. Кнемайєра, ціль державного контролю (нагляду) — забезпечення законності дій органів місцевого самоврядування й "гарантування інтересів держави в цілому у зв'язку з особливими місцевими інтересами комун", тобто контроль — це не стільки противага правам, які гарантовані громадам, скільки корективи права громад на самоврядування.

Державний контроль органів місцевого самоврядування грає позитивну роль, як що "він сприяє забезпеченню ефективності місцевого управління, стандартизації послуг, що надаються місцевою владою, захищає громадян від зловживання владою з боку місцевих органів" [10, с. 118].

Всі муніципальні утворення в Німеччині є юридичними особами, мають відособлене майно, самостійний бюджет, а також право вступати в юридично значимі відносини з третіми особами, бути позивачем і відповідачем у суді, діяти через власні органи управління. Завдання місцевого самоврядування регулюються федеральними й земельними законами. Держава делегує частину своїх функцій органам самоврядування, тому громади й райони виконують покладені на них функції або як інститути самоврядування, або від імені держави й за розпорядженням державного органу в рамках делегованих їм функцій. При делегуванні повноважень центральними або регіональними органами влади органи самоврядування повинні, наскільки це можливо, мати право вибору в їх здійсненні залежно від місцевих умов, тобто мати відповідні гарантії для їхнього здійснення. Крім того, державні органи у процесі прийняття рішень, які безпосередньо стосуються місцевого самоврядування, повинні консультуватися з цими органами.

Делегування здійснюється на підставі закону й передбачає передачу фінансових засобів, необхідних для здійснення таких повноважень. Тобто, це підсилює контроль з боку держави за діяльністю органів місцевого самоврядування, які повинні не тільки дотримуватися закону, але й діяти відповідно до політичних пріоритетів уряду.

Як вважає німецький вчений Р. Граверт, що досліджував проблеми місцевого самоврядування на прикладі ФРН, "у сучасній Німеччині (як і в інших країнах) доля місцевих органів влади як складових частин держави багато в чому залежить від підтримки з боку останньої. Нерозривно пов'язані з податковою й фінансовою державною системою, вони, скоріше, є частиною єдиного цілого, ніж незалежними територіальними одиницями, і можливість що-небудь розпочати на місцевому рівні більше залежить від загальної ситуації в державі, ніж від специфічних місцевих обставин" [11, с. 99].

Всі основні питання взаємодії органів місцевого самоврядування з державою будуються за допомогою федеральних земель. У Конституції Німеччини зазначено, що муніципалітети можуть стягувати власні податки (поземельні, на власність громадян і підприємств, землю, промислово-підприємницький дохід підприємств, споживання напоїв, утримання собак). Так, значна частина промислового податку перераховується муніципалітетами в земельний фонд для наступного перерозподілу цих надходжень між громадами. Муніципалітетам належить також певна частка прибуткового податку, який відраховують громадяни, і частка податку з обігу. Крім того, муніципалітети мають право стягувати зі своїх громадян і підприємств цільові збори й внески. Збори бувають як адміністративні, за конкретні офіційні дії громади (наприклад, за видачу дозволу на будівництво), так і збори за користування (наприклад, квитки на суспільні заходи, збори за збирання сміття тощо). Що стосується внесків, то вони являють собою одноразові грошові плати, за допомогою яких муніципалітет покриває інвестиційні витрати на створення, ремонт або модернізацію установ та об'єктів соціальної інфраструктури.

Органи місцевого самоврядування можуть зажадати внесків від тих громадян і підприємств, котрим використання створених, відремонтованих (модернізованих) установ дає економічну вигоду. Однак муніципальні платежі органи місцевого самоврядування можуть стягувати тільки на основі нормативно-правових актів громади, що повинні відповідати закону федеральної землі про муніципальні платежі.

Важливим джерелом доходів для муніципалітетів є також фінансові субсидії державної влади. Фонд субсидій формується за рахунок загальних податкових надходжень федерації й земель (прибутковий та корпоративний податок, податок з обігу). Таким чином, держава вилучає у найбільш забезпечених муніципалітетів частину засобів із метою їхнього перерозподілу на користь більш бідних муніципалітетів. Муніципалітети у Німеччині мають можливість впливати на федеральні органи влади не тільки за допомогою земель, але й через муніципальні об'єднання, які є у кожній федеральній землі: "З'їзд міст" (для міст не районного підпорядкування), союз міст і громад (для муніципалітетів районного підпорядкування), і з'їзд районів (для районів). Крім того, є й загальнофедеральні об'єднання: "З'їзд німецьких міст", "Німецький союз міст і громад" і "Німецький з'їзд крейсів (районів)".

Муніципальні об'єднання мають постійні органи управління, до складу яких входять представники організацій, що беруть участь у їх створенні. Фінансування діяльності органів управління муніципальними об'єднаннями здійснюється із внесків муніципалітетів, які є членами цих об'єднань, або за рахунок спеціальних державних дотацій. Для вироблення спільних позицій із захисту інтересів муніципальних об'єднань на загальноєвропейському рівні існує робоча співдружність муніципальних об'єднань. Муніципальні об'єднання регулярно обмінюються досвідом через роботу в комітетах, а також через розповсюдження між ними письмової інформації. Усі законодавчі проекти, які торкаються місцевого самоврядування, відповідно до встановленої законодавчої процедури повинні враховувати бачення органів місцевого самоврядування, а це сповільнює законодавчу процедуру і дозволяє уникнути багатьох помилок. Така модель взаємодії між державою й муніципалітетами, яка побудована у ФРН, на практиці досить добре себе зарекомендувала, бо посилює рівень зацікавленості громадян у процесах прийняття рішень як на місцевому і регіональному, так і на державному рівнях.

ВИСНОВОК І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Внаслідок децентралізації влади місцеві громади отримали можливість самостійно вирішувати переважну більшість своїх справ та проблем і надавати громадянам, які проживають на території громади, якісні

публічні послуги. Хоча, як зазначають німецькі дослідники, децентралізація влади в ФРН залежить від розширення обсягу фінансування, який дозволив би вирішувати значущу кількість державних завдань на місцевому та регіональному рівні.

На сьогоднішній день децентралізація необхідна для формування ефективної влади, інакше неможливо реалізувати потужність та людський потенціал України для досягнення належного рівня якості життя її громадян, але децентралізація влади має бути спрямована на розв'язання політико-правових проблем місцевого самоврядування за рахунок розширення повноважень та фінансових можливостей територіальних громад, їхніх представницьких органів із перетворенням місцевого самоврядування на фінансово спроможний, ефективний та відповідальний інститут публічної влади.

Результати дослідження можуть бути використанні для подальшого дослідження децентралізації влади та визначенні шляхів адаптації кращих його особливостей в Україні.

Література

1. Бориславська О.М., Заверуха І.Б., Школик А.М. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / За ред. О. М. Москаленко. — К.: Центр політико-правових реформ — 2012. — 212 с.

2. Багмет М.О., Євтушенко О.Н. Базові принципи діяльності територіальних інститутів управління в контексті Європейської хартії місцевого самоврядування / М.О. Багмет, О.Н. Євтушенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. — 2007 — № 56. — С. 56—60.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування / Місцеве самоврядування. — Київ, 1997. — № 1—2. — С. 90—94.

4. Европейская хартия местного самоуправления и ее значение. / Полис. 1998. — № 4. — С. 168—172.

5. Калиновський Б. Значення принципу субсидіарності для демократизації інституційної системи поділу влади в Україні / Б. Калиновський [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.democracy.kiev.ua/publications/collections/conference_2005/section_9/Kalynovsky

6. Вюртенбергер Т., Колиско Р. Деякі концептуальні положення реформування організації державної влади: регіональний аспект. Програма Tacis Європейського Союзу — 2001. — № 62. — С. 47—50.

7. Муниципальное управление в Германии и России: Kommunale Verwaltung in Deutschland and Russland (материалы российско-германской научно-практической конференции) / Фил. зарегистрированного союза "Фонд им. Фридриха Эберта в Российской Федерации", Волгоградская акад. гос. службы; В. Колесников, О. Чистякова, Е. Мельниченко. — Волгоград, 2007. — 99 с.

8. Давиденко С.В. Европейские уроки децентрализации власти: разные подходы государства и органов местного самоуправления к административной реформе (финансовый аспект) / С.В. Давиденко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://soskin.info/newsfoto/file/Feodosiya/Davidenko.doc

9. Вюртенбергер Т. Організаційна структура регіонального рівня в Німеччині / Т. Вюртенбеогер [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.municipal.gov.ua/data/loads/2005_zbirnik_ probl_decentraliz_statta_ vurtenberger.doc

10. Кнемайер Ф. Л. Организация местного самоуправления в Баварии (Основные структуры, особенности, недостатки) / Ф. Л. Кнемайер // Государство и право. — М., 1995. — № 4. — С. 107—121.

11. Граверт Р. Финансовая автономия органов местного самоуправления в ФРГ / Р. Граверт // Государство и право. — М., 1992. — № 10. — С. 96—107.

References:

1.Boryslavs'ka, O. M. Zaverukha, I. B. and Shkolyk, A. M. (2012), Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid ievropejs'kykh krain ta perspektyvy Ukrainy [Decentralization of public authority: experience of European countries and perspectives of Ukraine], Tsentr politykopravovykh reform, Kyiv, Ukraine.

2. Bahmet, M.O. and Yevtushenko O.N. (2007), "The basic principles of the activity of territorial management institutions in the context of the European Charter of Local Self-Government", Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyj zhurnal, vol. 56, pp. 56—60.

3. Council of Europe (1997), "European Charter of Local Self-Government", Mistseve samovriaduvannia, vol.1—2, pp. 90—94.

4. Polys (1998), "European Charter of Local Self-Government and its significance", Polys, vol. 4, pp. 168—172.

5. Kalynovs'kyj, B. (2005), "The importance of the principle of subsidiarity for the democratization of the institutional system of separation of powers in Ukraine", [Online], available at: http://www.democracy.kiev.ua/publications/collections/ conference_2005/section_9/Kalynovsky (Accessed 20 Aug 2018).

6. Viurtenberher, T. and Kolysko, R. (2001), "Some conceptual provisions of the reform of the organization of state power: the regional aspect", Prohrama Tacis Yevropejs'koho Soiuzu, vol. 62, pp. 47—50.

7. Kolesnykov, V. Chystiakova, O. and Mel'nychenko, E. (2007), "Municipal Governance in Germany and Russia: Kommunale Verwaltung in Deutschland and Russland", Materyaly rossyjsko-hermanskoj nauchno-praktycheskoj konferentsyy) [Materials of the Russian-German Scientific and Practical Conference], Volhohrad, Russia.

8. Davydenko, S. V. (2008), "European lessons of decentralization of power: different approaches of the state and local governments to administrative reform (financial aspect)", available at: http://soskin.info/newsfoto/file/Feodosiya/Davidenko.doc (Accessed 20 Aug 2018).

9. Viurtenberher, T. (2005), "Organizational structure of the regional level in Germany", [Online], available at: http://www.municipal.gov.ua/data/loads/2005_zbirnik_ probl_decentraliz_statta_ vurtenberger.dos (Accessed 20 Aug 2018).

10. Knemajer, F. L. (1995), "Local Government Organization in Bavaria (Basic Structures, Features, Disadvantages)", Hosudarstvo y pravo, vol. 4, pp. 107—121.

11. Hravert, R. (1992), "Financial autonomy of local governments in the FRG", Hosudarstvo y pravo, vol. 10, pp. 96—107.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2018 р.